

- ⁵ CSERNUS-LUKÁCS Szilveszter: A nemzetiségi és nyelvi kérdés szabályozása Magyarországon és Erdélyben az Októberi Diplomától a nemzetiségi törvényig. In NAGY (szerk.) 2020. 66–98. p.
- ⁶ Lásd elsősorban ANDRÁSSY György: *Nyelvszabadság – Egy egyetemes elismerésre váró egyetemes emberi jog*. Budapest, 2013. Dialóg Campus.
- ⁷ ANDRÁSSY György: Az 1868. évi XLIV. törvénycikk mai szemmel, elméleti megközelítésben. In NAGY (szerk.) 2020. 11–40. p.
- ⁸ LAJTAI L. László: Tannyelvszabályozás és magyarnyelv-oktatás az 1918 előtti hazai alsó- és középszintű iskolákban a nemzetépítések tükrében. In NAGY (szerk.) 2020. 130–154. p.
- ⁹ Lásd Niklai Patrícia Dominika műveit, a korszak vonatkozásában különösen Die Modernisierung des Volksunterrichts in Ungarn – Umsetzung des Gesetzes über den Volksunterricht im Komitat Baranya nach 1868. *Journal on European History of Law*, 2018. 2. sz. 231–235. p.
- ¹⁰ MEGYERI-PÁLFFI Zoltán: Szuverenitáselemek a magyar névviselemben – tradíciók és az állami szabályozás. In NAGY (szerk.) 2020. 155–169. p.
- ¹¹ CSERNICKÓ István: A nyelvi és politikai szuverenitás összefüggéseiről – szláv nyelvek példája alapján. In NAGY (szerk.) 2020. 41–65. p.
- ¹² Lásd BALÁZS Géza: Nyelvi szuverenitás. A nemzeti nyelvek és kultúrák változó helyzete az önrendelkezés és az identitás összefüggésében. *Magyar Tudomány*, 2013. 4. sz. 453–458. p.
- ¹³ KÉPESSY Imre: A nyelvi jogok szerepe a 19. századi szlovák autonómia törekvésekben. In NAGY (szerk.) 2020. 117–129. p.
- ¹⁴ SCHWARCZWÖLDER Ádám: Megvásárolt társország? – A magyar-horvát kiegyezés és a 121 000 forint esete. In NAGY (szerk.) 2020. 189–214. p.
- ¹⁵ Lásd BIHARI Mihály: A modern szuverenitás elméleti alapjai. Kísérlet egy funkcionalista rendszerszemléletű szuverenitáselmélet alapjainak kidolgozására. *MTA Law Working Papers*, 2014. 51. sz. http://real.mtak.hu/121266/1/2014_51_Bihari.pdf.
- ¹⁶ HERGER Csabáné: Szakrális kontra szekuláris értékek a polgári modernizáció korában. *Diké*, 2017. 1. sz. 34. p.
- ¹⁷ Lásd még HERGER Csabáné: *Polgári állam és egyházi autonómia a 19. században*. Budapest, 2010. Új Mandátum Könyvkiadó.
- ¹⁸ NAGY Noémi: Nyelv és szuverenitás viszonya az Osztrák–Magyar Monarchiában a jogalkotás és a jogalkalmazás tükrében. *Jogtörténeti Szemle*, 2019. 3–4. sz. 36–41. p.
- ¹⁹ www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/03/25/rome-declaration/pdf.
- ²⁰ NAGY Noémi: *A hatalom nyelve – a nyelv hatalma. Nyelvi jog és nyelvpolitika Európa történetében*. Budapest, 2019. Dialóg Campus.
- ²¹ NAGY Noémi: Variációk egy témára: A nemzetiségi-nyelvi egyenjóság szabályozási formái az Osztrák–Magyar Monarchiában. In NAGY (szerk.) 2020. 170–188. p.

SZEMLE

Rigó Balázs

A házasság és család témájának térnyerése a hazai doktoranduszok között

Beszámoló Nagy Péter: *A házasság felbontásának dogmatikája, jogi normái és gyakorlata a 19. századi Erdélyben* című doktori értekezésének nyilvános vitájáról

Ha végigtekintünk a közelmúltban a doktori eljárást megindító doktorjelöltek vagy ahhoz közel álló doktoranduszok tanulmányain, témáin, akkor a tág értelemben vett család tematika – beleértve természetesen a családfő hatalmát, a családtagok jogait, a házasság felbontását, a gyermekekről való gondoskodást – úgy látszik, hogy egyre inkább teret nyer.¹ Ebbe a tematikába illeszkedett Nagy Péter doktorjelölt teljes címén *A házasság felbontásának dogmatikája, jogi normái és gyakorlata a 19. századi Erdélyben. Adalékok az erdélyi református*

Házassági Főtörvényszék történetéhez nyilvános vitára bocsátott disszertációja. A jelölt témavezetője Stipta István egyetemi tanár (KRE ÁJK) volt.

A vitára 2020. június 25-én délután került sor a Károli Gáspár Református Egyetemen. A vitán a járványhelyzet miatt jelenléti formában csak a jelölt, a doktori iskola vezetője és a jegyzőkönyvvezető, valamint a technikai lebonyolítást segítő informatikus vett részt, míg a többi résztvevő online formában kapcsolódott be. Először a jelölt röviden ismertette téziseit. Ebben hangsúlyozta, hogy kizárólag a református felekezet házassági bíráskodásával foglalkozott, illetve a kutatás az erdélyi református egyház, később az erdélyi református egyházkerület területére korlátozódik. Végül a disszertens kiemelte, hogy a 19. század utolsó harmadára kialakult házassági jogi rendszer, amelyet a „tízféle házassági jog hazájának” is neveztek, rendkívül bonyolult, számos ellentmondással terhelt. Így a terjedelmi korlátok miatt az erdélyi református házassági bíráskodás utolsó, a házassági törvényszékek és a Házassági Főtörvényszék fennállása idejét vizsgálta 1868-tól 1895-ig.

A szakirodalom rövid áttekintése² után a jelölt kiemelte, hogy a disszertáció kiterjedt levéltári kutatásokon nyugszik.³ A disszertens által felhasznált levéltári források döntő többsége a kolozsvári Erdélyi Református Egyház Levéltárából származik. Az archívumban őrzött hatalmas iratanyagból felhasználta továbbá az Erdélyi Református Egyházkerület (Állandó) Igazgatótanácsának levéltárában található házassági bíráskodás szempontjából releváns ügyiratait, ezen kívül a zsinati és közgyűlési jegyzőkönyveket, amelyeknek 1872 és 1899 közötti anyaga nyomtatásban is megjelent. A disszertens emellett feldolgozta a Házassági Főtörvényszék jegyzőkönyveit, amelyek teljes

egészeben fennmaradtak, így vizsgálhatóvá tették a korabeli törvénykezési fórum működését. Az egyházmegyei levéltárak anyaga, így a házassági törvényszékek jegyzőkönyvei és a peres iratok tekintélyes része épségben megmaradt, amelynek legnagyobb hányadát az Erdélyi Református Egyház Levéltára őrzi. Értekezésében ezek közül a Kalotaszegi (Kolozs–Kalotai) egyházmegye jegyzőkönyveire, illetve mutatóira, lajstromaira, peres irataira, valamint a Dési egyházmegye jegyzőkönyveire, illetve peres iratanyagaira, a Széki és Küküllői egyházmegyék, valamint a kolozsvári mint különleges jogállású, házassági törvényszékekkel rendelkező egyházköztség vonatkozó jegyzőkönyveire támaszkodott.

A levéltári források kapcsán a disszerens a kutatás eredményeit előrebocsátva kiemelte, hogy maga a Házassági Főtörvényszék fontos jogfejlesztő tevékenységet végzett, amely szem előtt tartotta a modern jogállamiság követelményeinek megfelelő házassági bírászkodás kialakításának eszméjét. Legjelentősebb normatív produktuma az 1882-ben a házassági törvényszékek számára kiadott Utasítás volt, amely rögzítette Bod Péter *Házassági törvény rajz* című munkájának elsőbbségét, ugyanakkor – az addig formálódó gyakorlatnak megfelelően – mind az anyagi, mind pedig az eljárásjogot jelentős mértékben megújította. A jelölt különösen fontosnak tartotta megjegyezni, hogy az erdélyi Házassági Főtörvényszék története⁴ az erdélyi felekezeti bírászkodás történetének utolsó, a fénykoron már jócskán túl lévő szakasza, amelynek legfőbb központi eleme az állam és az egyház szétválásztása.

A hivatalos bírálók, Horváth Attila tanszékvezető egyetemi tanár (NKE ÁNTK) és Antal Tamás habilitált egyetemi docens (SZTE ÁJTK), dicsérték a szerző témaválasztását, alapos levéltári és irodalmi kutatómunkáját. Előbbi

a társadalom- és mikrotörténeti aspektusok kidomborítására, míg utóbbi az értekezés szerkezetének átgondolására hívta fel a figyelmet. Emellett Homoki-Nagy Mária tanszékvezető egyetemi tanár (SZTE ÁJTK) részletes írásbeli észrevételeket küldött, amelyeket a vitán felolvastak. Ebben professzor asszony az anyagi jogi dogmatikára, a fogalmak alapos és cizellált használatára, valamint a további, más felekezetekkel vagy külföldi modellel való összehasonlításokra hívta fel a figyelmet. Mindhárman gratuláltak a szerzőnek az alapos és új kutatásokat megnyitó munkához.

A disszerens válaszában a két hivatalos bíráló és a Homoki-Nagy Mária által feltett kérdésekre és meglátásokra együttesen válaszolt. Megerősítette, hogy az erdélyi református Házassági Főtörvényszék története képezi a dolgozat gerincét, ennél nagyobb ambíciókra ebben a műben nem vállalkozhatott. A disszertációban – figyelembe véve a szakirodalmi eredményeket és a felhasznált módszereket – ugyanakkor arra a kérdésre keresi a választ, hogy miként működött a 19. század második felében az erdélyi református házassági bírászkodás. Módszertani alapelvként kiemelte, hogy a kutatás tárgya az erdélyi református ítélkezés volt, ezért csupán annyiban foglalkozott a Királyhágón inneni folyamatok ismertetésével, amennyiben azok segítséget nyújtottak abban, hogy az attól eltérő erdélyi sajátosságokat be tudja mutatni. Nem foglalkozott a jelölt továbbá az egyes protestáns országok, valamint a katolikus szentszékek gyakorlatával való összehasonlítással, mivel ez csak akkor végezhető el, ha az erdélyi házassági bírászkodás 19. századi rendszerét átfogóan ismerjük.

Mindezek után a bíráló bizottság javasolta az Egyetemi Doktori Tanácsnak, hogy *summa cum laude* minősítéssel ítélje oda a fokozatot a jelölt számára.

Jegyzetek

¹ Gondolunk itt például DEÁK Péter: A római házassági vagyoni jog egyes kérdéseinek vizsgálata az actio rerum amotarum tükrében, különös tekintettel a házastársi vagyonközösség problematikájára. *Themis: Az ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola Elektronikus Folyóirata*, 2020. Különszám, 51–82. p. tanulmányára vagy jelen sorok szerzőjének *Sir Robert Filmer és a patriarchális államelmélet: Érzelmek, család és a hatalom legitimitációja a kora újkorban* címmel 2020-ban nyilvános vitára (ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola) disszertációjára. Ide kívánczik továbbá: SZÉPVÖLGYI Enikő: A dualizmuskori állami gyermekvédelem és a szegényügy összefüggései. *Jog Állam Politika: Jog- és Politikatudományi Folyóirat*, 2020. 3. sz. 101–116. p.

² NAGY Péter: A református házassági jog történeti szakirodalma, különös tekintettel Erdélyre. *KRE-DIT*, 2018. 1. sz. 174–186. p.

³ NAGY Péter: Az erdélyi református házassági jog forrásai a házassági törvényszékek fennállása idején (1868–1895). In FURKÓ Bálint Péter (szerk.): *Az önképtől és tudásreprezentációtól a hatalommegosztásig – tanulmányok a bölcsészettudomány, a hittudomány és a jogtudomány területeiről*. Budapest, 2019. Károli Gáspár Református Egyetem és L'Harmattan Kiadó, 227–248. p.

⁴ NAGY Péter: Az erdélyi református Házassági Főtörvényszék működése. *Jogtörténeti Szemle*, 2019. 2. sz. 29–37. p.

